

XVIII Sympozjum Polsko-Niemieckiego Towarzystwa Zdrowia Psychicznego *Utrata i zdrowie psychiczne. Pozbawiony ojczyzny – uciekinier, wypędzony, emigrant... i przybysz?* Opole, wrzesień 2007 r.

XVIII Symposium of the Polish-German Mental Health Association
Loss and mental health. The deprived of homeland – refugee, exile, immigrant... and newcomer?
Opole, September 2007

Polsko-niemieckie Partnerstwa w dziedzinie psychiatrii jako przykład współdziałania w jednoczącej się Europie

Polsko-Niemieckie Towarzystwo Zdrowia Psychicznego (PNTZP) rozpoczęło swoją działalność w 1989 r. i stawiało sobie za cel budowanie porozumienia pomiędzy Polakami i Niemcami poprzez współtworzenie polsko-niemieckich więzi w dziedzinie psychiatrii. Cele sprzed niemal 20 lat są nadal bardzo aktualne i z perspektywy czasu można stwierdzić, iż wpisywały się w działania wspierające stopniowe zmiany polityczne w jednoczącej się Europie. Impulsem do powołania PNTZP była z jednej strony świadomość tragicznej przeszłości, „bycia przeciw”, „bycia obok”; z drugiej zaś strony głębokie przeświadczenie o konieczności tworzenia wspólnej przyszłości, tj. „bycia razem”.

Proces budowania „bycia razem” był i nadal jest niezmiernie trudny i długotrwały, ponieważ prawdziwe „bycie razem” możliwe jest jedynie wtedy, gdy zmierzmy się z historią i wynikającymi z niej tematami tabu dzielącymi narody przez dziesięciolecia. W kontekście psychiatrii był to przede wszystkim temat zbrodni dokonywanych na ludziach psychicznie chorych w okresie narodowego socjalizmu oraz utrata ojczyzny po II wojnie światowej.

Swoiste oczyszczenie wynikające z poznawania historii i dyskusji nad nią dokonuje się poprzez „spotkanie” i wynikającą z niego możliwość dialogu; w tym przypadku, spotkanie Polaków i Niemców świadomych odpowiedzialności, która ciąży na nich za wspólne budowanie przyszłości. PNTZP postawiło sobie za cel umożliwienie tego spotkania, zarówno na płaszczyźnie ściśle psychiatrycznej, jak i obejmującej dziedzinę kluczowe dla budowania porozumienia pomiędzy naszymi narodami, tj. etycznej, historycznej, politycznej, filozoficznej, socjologicznej, które są z kolei nieodzownym elementem tworzenia europejskiej psychiatrii zorientowanej na osobie i na poszanowaniu jej godności. To właśnie człowiek, jego godność, poszanowanie wolności i prawa do samostanowienia, zapewnienie odpowiedniej opieki są wartościami przyświecającymi działalności PNTZP.

Modelową na skalę europejską inicjatywą PNTZP są polsko-niemieckie Partnerstwa pomiędzy instytucjami działającymi w obszarze psychiatrii. W ramach Towarzystwa działa obecnie 50 Partnerstw. W każdym roku powstają kolejne, które wnoszą w jego działalność nowe idee, inicjatywy

i osobiste kontakty. To właśnie pracownicy tych instytucji oraz wiele osób zaangażowanych w sprawy polsko-niemieckie inicjują kolejne przedsięwzięcia polsko-niemieckie, które pogłębiają współpracę w dziedzinie psychiatrii i porozumienie pomiędzy obywatelami obydwu krajów. Konferencje, szkolenia, wymiany doświadczeń, wizyty studyjne, projekty dla pacjentów i terapeutów są okazją do spotkania się przedstawicieli wszystkich zawodów związanych z psychiatrią, a tym samym umożliwiają wymianę doświadczeń i idei oraz promowanie najlepszych rozwiązań z obydwu krajów.

PNTZP organizuje również rokrocznie sympozja, dla polskich i niemieckich członków Towarzystwa, jak również dla sojuszników jego przesłania, np. „Być razem – być obok”, „Losy ludzkie w krytycznych czasach” itd. Odgrywają one bardzo ważną rolę wzmacniającą Partnerstwa PNTZP oraz umożliwiają otwartą debatę w obszarach będących tabu w relacjach polsko-niemieckich.

Tegoroczne XVIII Sympozjum: „Utrata i zdrowie psychiczne. Pozbawiony ojczyzny – uciekinier, wypędzony, emigrant... i przybysz?” odbyło się jesienią 2007 r. w Opolu. Do uczestników tego spotkania zwrócili się Andrzej Cechnicki i Fryderyk Leidinger z następującym przesłaniem:

„Dokładnie dwadzieścia lat temu, w maju 1987 r., około trzydziestoosobowa grupa pracowników instytucji psychiatrycznych z terenów tzw. starej Republiki Federalnej Niemiec udała się na pielgrzymkę do Polski. Podążali śladami setek tysięcy osób chorych psychicznie i niepełnosprawnych, które w czasie wojny zostały deportowane przez niemieckich urzędników do ośrodków na terenie Polski, a następnie w zamordowane. Dla niektórych uczestników był to równocześnie powrót do miejsca narodzin i dzieciństwa, pierwszy raz od momentu ich opuszczenia.

Uczestnicy podróży poszukiwali zatem pomostów nad swoistą historyczną przepaścią, która powstawała przez wieki dzieląc Polskę i Niemcy; odwiedzili miejsca, w których ożyły wspomnienia; przybyli tu po wieloletnich wahanach i po wieloletnim milczeniu. Zabrali ze sobą strach i uprzedzenia, ale również głębokie przekonanie o konieczności tej podróży oraz nadzieję, że się powiedzie. Na swej drodze napotkali ludzi o pokrewnych profesjach. Byli gośćmi tych, którzy doświadczyli niemieckiego terroru w Polsce i zostali przyjęci jak koledzy i przyjaciele. Podróż ta rozpoczęła dialog polsko-niemiecki w dziedzinie psychiatrii. Trwa on do dzisiaj i znalazł swoje mocne oparcie w założonym w 1990 r. Polsko-Niemieckim Towarzystwie Zdrowia Psychicznego.

PNTZP przez lata swojego istnienia ustanowiło i potwierdziło wśród zmiennych zakrętów historii swoją tożsamość. Tożsamość

Towarzystwa otwartego i pielęgnującego wartości humanizmu i dialogu. Od chwili powstania towarzyszy nam refleksja nad przeszłością i dążenie do prawdziwego porozumienia. Budujemy w sposób świadomy «wspólnotę intelektualną» Polaków i Niemców nie tylko poprzez różne środowiska zawodowe, ale również w trosce o wspólnotę wielopokoleniową. Słowa Martina Bubera «Spotkanie sprzyja zrozumieniu» i przekonanie, że zrozumienie prowadzi do porozumienia i współpracy stały się mottem naszych 50 Partnerstw po obu stronach granicy.

Tak więc z jednej strony w rozlicznych spotkaniach, seminariach i sympozjach otwarcie dyskutujemy przestrzenie tabu, obszary milczenia i zakłamania, aby z drugiej strony otworzyć się ku przyszłości i poznając różną codzienność w obu krajach wpływać na rozwój psychiatrii szanującej godność osoby ludzkiej.

„Krytyczny stosunek do przeszłości pozostaje dominującym składnikiem niemieckiej kultury pamięci i kultury politycznej w ogóle. Wraz ze zmianami pokoleniowymi maleje jednak bezpośredni wpływ tej świadomości na działania polityczne. Kultura winy odchodzi wraz z pokoleniem świadków tamtych wydarzeń” (Piotr Buras). W Niemczech obserwujemy ciągle brak zainteresowania wobec wschodnich sąsiadów oraz niebezpieczeństwo relatywizacji odpowiedzialności historycznej poprzez indywidualne cierpienie. My w wystawianiu rachunków krzywd i ofiar nie widzimy perspektywy dla dialogu polsko-niemieckiego. Jesteśmy za to przekonani, że unormowanie stosunków i porozumienie pomiędzy Polakami i Niemcami można osiągnąć tylko poprzez wspólne wysiłki o prawdę. Historyczna prawda będzie zawsze niepełna bez subiektywnego doświadczenia, ale to subiektywne doświadczenie nie odbierze jej znaczenia. Z tym zadaniem zostało powołane przed 17 laty w Münster nasze Towarzystwo, za uznanie tychże wysiłków nasze Towarzystwo otrzymało przed 7 laty wspólną Polsko-Niemiecką Nagrodę rządów Polski i Niemiec. Na naszym tegorocznym Sympozjum przez najbliższe trzy dni będziemy kontynuować tę drogę.

Podjmiemy tematy od dawna obecne w naszym Towarzystwie, dyskutowane w sposób otwarty, gdyż „Pragnienie bycia całością z przeszłością własną, przodków, z materialnym i niematerialnym ciągiem śladów to silna człowiecza potrzeba, to źródło wielu utworów poetyckich będących swoistą apokatastasis – przywróceniem do istnienia mocą wyobraźni” (Maria Cechnicka – Wypędzeni ze wschodu).

Nic nie tak dużym stopniu nie dotyczy różnych obszarów naszej osobowości, jak utożsamianie się z językiem, religią, kulturą, miejscami i krajobrazami, rodziną i społeczeństwem. Jaki wpływ mają w takiej sytuacji ucieczka, przymusowe przesiedlenia i wysiedlenia na stan psychiczny osób, które ich doświadczyły? Jak traumatyczne jest doświadczenie przymusowej migracji i w jaki sposób można je pokonać? Równocześnie jaką szansę oznacza dotarcie do celu, ocalenie z wojennej pożogi, niezaspokojone potrzeby, uciemiężenie, które są w naszych czasach najczęstszymi powodami emigracji?

Śląsk Opolski był miejscem dramatycznych i krwawych konfliktów ubiegłego wieku. Teraz jest ojczyzną potomków tych, którzy po ostatniej wojnie musieli opuścić swoje wioski i miasta leżące na terenach Polski wschodniej, Litwy, Białorusi i Ukrainy. Jest również nadal ojczyzną Ślązaków pochodzenia niemieckiego, którzy po zakończeniu wojny nie chcieli, lub nie mogli opuścić swojego kraju. Wielu z nich opuściło Śląsk Opolski w latach 70. i nie planuje powrotu na stałe. Odwiedzają ten region jedynie przy okazji różnych uroczystości: urodzin, komunii, pogrzebów. Natomiast ci, którzy nie wyjechali, chcą tu pozostać. Obydwie te grupy tworzą niezmiernie interesującą niemiecko-polską i równocześnie europejską toż-

samość. Niektórzy z nich są członkami naszego Towarzystwa po obydwu stronach granicy.

Ze Śląskiem Opolskim wielu ludzi łączy uczucie utraty, ale równocześnie uzyskania nowej tożsamości w wolnej Europie, które granice już nie dzielą, a inspirują do wymiany i spotkania. W tym właśnie miejscu będziemy wspólnie dyskutować: Polacy i Niemcy, o tożsamości, zdrowiu psychicznym i jego powiązaniu z zawiłościami historycznymi i rzeczywistością tak złożoną, jaką zaklinał w swoich wersach poeta wizjoner”.

Wystąpienie to spuentowane zostało sugestią:

Życzymy sobie pogłębienia refleksji, wsłuchajmy się w opowiadania Partnerów i dbajmy o to, by nie zabrakło nam tego, co tak sobie w naszej przyjaźni przez lata cenimy – radości z przebywania ze sobą.

Poczucie odpowiedzialności za budowanie porozumienia pomiędzy narodami, których losy naznaczone są przez historię sprawia, iż PNTZP rozwija współpracę z Izraelem i Ukrainą. PNTZP angażuje się aktywnie od ponad dziesięciu lat w proces pojednania polsko-niemiecko-izraelskiego oraz we wspieranie rozwoju psychiatrii środowiskowej na Ukrainie. PNTZP buduje zatem pomosty wykraczające poza struktury Unii Europejskiej.

Od ponad 18 lat Polsko-Niemieckie Towarzystwo Zdrowia Psychicznego podejmuje działania tworzące „bycie razem”, które stanowią podstawę dobrosąsiedzkich stosunków na płaszczyźnie instytucjonalnej i prywatnej, wspierając tym samym proces integracji europejskiej.

PNTZP otrzymało w roku 2000 Polsko-Niemiecką Nagrodę za szczególne zasługi dla rozwoju stosunków polsko-niemieckich i porozumienia pomiędzy obydwojma krajami. Po stronie niemieckiej nagrodę przyznano Maksymilian Kolbe-Werk.

Towarzystwo wydaje dwa dwujęzyczne czasopisma: kwartalnik „Dialog – Aktuell” oraz od 1993 roku rocznik „Dialog”

Dialog 1 (1993)	<i>Psychiatria po Oświęcimiu</i>
Dialog 2 (1994)	<i>Reforma psychiatrii</i>
Dialog 3/4 (1996)	<i>Być razem być obok</i>
Dialog 5 (1996)	<i>Być młodym w Polsce, być młodym w Niemczech</i>
Dialog 6 (1998)	<i>Od pacjenta do osoby</i>
Dialog 7 (1999)	<i>Kodeks Norymberski, 50 lat później</i>
Dialog 8 (1999)	<i>Terapia i rehabilitacja psychoz</i>
Dialog 9 (2000)	<i>Wolność i odpowiedzialność</i>
Dialog 10 (2001)	<i>Przekraczanie granic</i>
Dialog 11 (2002)	<i>Mit i tabu (wspólnie z Polsko-Izraelskim Towarzystwem)</i>
Dialog 12 (2003)	<i>Godność człowieka</i>
Dialog 13 (2004)	<i>Bliskość i obcość</i>
Dialog 14 (2006)	<i>Los(y) ludzki(e) w krytycznych czasach</i>

Andrzej Cechnicki
Współprzewodniczący PNTZP, Kraków